

Гандзілевська Г . Б.

*канд. психол. наук, доцент кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Острозька академія»*

Нікітчук У. І.

*канд. психол. наук, доцент кафедри громадського здоров'я
Національного університету «Острозька академія»*

АДАПТАЦІЯ ОПИТУВАЛЬНИКА БАТЬКІВСЬКИХ ЗАБОРОН

С. МАКСИМОВОЇ

Опитувальник батьківських заборон С. Максимової [7] розроблено на основі концепції життєвого сценарію Е. Берна [4], розвиненої в подальшому К.Штайнером [8], Т. Келером [2], а також М. Гулдінг та Р. Гулдінгом [1], і призначений для діагностики інтроєктованих батьківських заборон, що складають фундамент ранніх дитячих рішень – основного структурного компоненту життєвого сценарію. С. Максимова переконливо розкриває зв'язок між дитячими сценарними рішеннями та різними формами творчої активності, як адаптивними, так і не адаптивними [7]. Перспективність використання опитувальника для вивчення особливостей адаптації людини до зміненого соціокультурного середовища у вимірі гіперфункцій психологічного імунітету нами було обгрунтовано в попередніх дослідженнях [3].

Мета цієї публікації – поділитися досвідом адаптації опитувальника батьківських заборон Максимової для застосування українською мовою.

Змістову основу опитувальника складає концепція батьківських заборон М. та Р. Гулдінгів, що ґрунтовно роз'яснює ідеї транзактного аналізу щодо обмеження життєвої активності дорослої людини сценарними рішеннями, прийнятими на ранніх етапах онтогенезу. Опитувальник охоплює за змістом 19 шкал, з яких 13 заборон описано М. Гулдінг та Р. Гулдінгом («Не будь», «Не дорослішай», «Не будь дитиною», «Не будь успішним», «Не роби», «Не належ», «Не зближуйся», «Не будь значимим», «Не будь собою», «Не будь здоровим», «Не думай», «Не будь першим», «Не відчувай») [1], заборону «Не твори» обгрунтовано С. Максимовою [7], 5 драйверів («Будь сильним»,

«Старайся», «Поспішай», «Звеселяй інших», «Будь досконалим») запропоновано Т. Келером [2]. У скорочену версію опитувальника ми не включали драйвери, тож кількість шкал у ній - 14.

Адаптація опитувальника проходила у 2016-2017 рр. у декілька етапів, а саме: 1) робота над теоретичним конструктом: вивчення робіт, що описують батьківські заборони і драйвери, з метою формування змістово відповідного конструкту; 2) робота над текстом нового опитувальника, що передбачала, по-перше, переклад опитувальника Максимової українською (у співпраці з фахівцями-лігвістами), по-друге, формулювання нових завдань на основі здійсненого теоретичного дослідження батьківських заборон і ранніх дитячих рішень (таким чином було згенеровано загалом 188 завдань аби забезпечити можливість відбору оптимальної кількості пунктів для остаточної версії опитувальника); 3) пілотажне дослідження ефективності завдань опитувальника і відбір на цій основі найефективніших з них; 4) дослідження надійності, дискримінативності опитувальника; 5) на основі здійсненого статистичного аналізу відбір завдань до скороченої версії опитувальника і апробування цієї версії.

Вибірку дослідження склали дорослі (чоловіки і жінки) віком від 18 років, обсяг вибірки для реалізації кожного з етапів відрізнявся: так, у пілотажному дослідженні ефективності завдань взяло участь 46 респондентів, вивчення внутрішньої узгодженості завдань та дискримінативності відбувалося на вибірці у 193 людини, вибірка вивчення ефективності скороченої версії опитувальника склала 64 респонденти.

Статистична обробка даних здійснювалася з використанням програми SPSS 17.0. Для визначення ефективності завдань для кожного з них було розраховано індекси ефективності та дискримінативності, для обчислення внутрішньої узгодженості опитувальника було використано коефіцієнт α Кронбаха, дискримінативність опитувальника встановлювалася на основі розрахунку коефіцієнту δ Фергюсона [6].

Опитувальник представляє собою ансамбль тверджень, що репрезентують ту чи іншу думку (наприклад, «Це занадто складно») і досліджуваному пропонується оцінити, як часто ця думка у нього виникає (за шкалою Лайкерта для повної версії опитувальника, та за тризначною порядковою шкалою (ніколи-іноді-часто) – для скороченої).

За результатами пілотажного дослідження ефективності завдань до повної версії опитувальника було відібрано 146 найефективніших пунктів, до скороченої – 66 завдань, що забезпечують належні значення надійності за внутрішньою узгодженістю. Так, значення α Кронбаха для повної версії опитувальника становить 0,74 і для скороченої 0,93. Це дає підстави стверджувати, що всі частини опитувальника вимірюють одне і те ж, відповідно до змісту тверджень – батьківські заборони, крім того бачимо, що при виключенні з тексту опитувальника драйверів внутрішня узгодженість підвищується, незважаючи на зменшення кількості запитань.

Значення коефіцієнта δ Фергюсона дає підстави констатувати належну дискримінативність опитувальника [5], адже для повної версії це значення становить від 0,7 до 0,91 за різними шкалами (в середньому – 0,79 зі стандартним відхиленням 0,062) і для скороченої – від 0,68 до 0,83 (в середньому – 0,73 зі стандартним відхиленням 0,047).

Щодо валідності, вважаємо її основною запорукою те, що твердження опитувальника були сформульовані на підставі описів терапевтичних випадків у працях авторів концепції ранніх дитячих рішень, а також покладаємося на докази валідності опитувальника, приведені С. Максимовою [7], адже саме її розробка є змістовою основою нашої адаптації.

Таким чином, адаптований нами опитувальник може бути використаний для проведення психологічних досліджень як надійний, дискримінативний і з високою ймовірністю валідний інструмент для діагностики інтроєктованих батьківських заборон. Перспективою досліджень є вивчення конкурентної валідності, ретестової надійності опитувальника, а також перспектив об'єднання шкал опитувальника, що корелюють між собою.

Список використаних джерел:

- [1] Goulding, R. L., Goulding, M. M. (1979). *Changing Lives through Redecision Therapy*. New York : Grove Press Inc.
- [2] Kahler, T. (1975). Drivers – The Key to the Process Script. *Transactional Analysis Journal*, 5:3, 280-284.
- [3] Pasichnyk, I. D., Handzilevska, H. B., Nikitchuk, U. I. (2017). Psychological immunity of Ukrainian migrants depending on childhood scenario sets. *Psychological Prospects*, 30, 145 – 156.
- [4] Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений. Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы / Э. Берн; [пер. с англ.]. Екатеринбург : Литур, 2001 – 576 с.
- [5] Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика : учебник для вузов / Л. Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2006. – 351 с.
- [6] Нікітчук У. І. Психологічне тестування [Навчально-методичний посібник] / У. І. Нікітчук. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015 – 110 с.
- [7] Максимова С. В. Творчество: созидание или деструкция : монография / С. В. Максимова. – М. : Академический проект, 2006 – 222 с.
- [8] Штайнер К. Сценарии жизни людей. Школа Эрика Берна / К. Штайнер. – СПб. : Питер, 2003. – 416 с.